

Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön samt delar av Oppmannasjön och Ivösjön

6 Maj 2007

Vattenriket i fokus 2007:02

Patrik Olofsson
Juni 2007

Titel:	Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön samt delar av Oppmannasjön och Ivösjön
Utgiven av:	Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike
Författare:	Patrik Olofsson
Foton:	Patrik Olofsson
Kartunderlag:	Kristianstads kommun
Copyright:	Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike, Länsstyrelsen i Skåne län samt Patrik Olofsson
Upplaga:	50 ex
Rapportserien Vattenriket i fokus:	Rapport: 2007:02
ISSN:	1653-9338
Layout:	Patrik Olofsson och Karin Magntorn
Omslagsbild:	Grågås. Patrik Olofsson/N

Inventeringen är utförd på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne Län och utgör del av verksamheten under 2007 inom ramen för Förvaltningsplan för grågås.

Förord

Problem med grågäss som orsakar skador på växande och oskördad gröda på Kristianstadsslätten har accentuerats under senare år. För att om möjligt finna lösningar eller åtminstone lindra de uppkomna problemen har en förvaltningsplan för grågäss tagits fram av en projektgrupp under ledning av Länsstyrelsen i Skåne Län.

Flyginventeringen av grågäss har under några år utförts av Patrik Olofsson/Eco Images inom ramen för förvaltningsplanen. Den syftar till att öka kunskapen om förekomsten och dynamiken av de häckande gässen.

Inventering från flygplan verkar vara en fungerande metod för grågäss som häckar i bladvasspartier. För att få en uppfattning om förekomsten i vasspartier i delar av Oppmannasjön (södra delen) och Ivössjön (Näsumsviken) flygvinventerades dessa våren 2007. Resultaten jämförs med observationer om häckningsförekomst i träd- och buskmiljöer längs strandpartier där förekomsten av bladvass saknas eller är begränsad.

Rapporten har sammanställts och slutredigerats i samarbete med Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike.

Hans Cronert
Ekolog
Biosfärkontoret Kristianstads Vattenrike

Bakgrund

Första bofyndet av grågås i Kristianstads Vattenrike gjordes i Araslövssjön 1967. I början av 1970-talet beräknades en handfull par häcka. Under 1980-talet skedde en mycket snabb ökning i hela Vattenriket och idag beräknas populationen till flera hundra par (Cronert 2001). Problem med grågäss som orsakar skador på växande och oskördad gröda på Kristianstadsslätten har accentuerats under senare år. För att om möjligt finna lösningar eller åtminstone lindra de uppkomna problemen har en förvaltningsplan för grågäss tagits fram av en projektgrupp under ledning av Länsstyrelsen i Skåne Län (Edberg 2002).

I förvaltningsplanens åtgärdsprogram föreslås bland annat att ytterligare kunskap om grågässens förekomst och häckning ska samlas in. För att studera möjligheterna att med hjälp av flyginventering få bättre kunskap om antalet häckande par i Kristianstads Vattenrike har Patrik Olofsson/Eco Images fått i uppdrag att inventera områdets grågåspopulation. Resultatet från inventeringarna 2004-2007 presenteras i denna rapport.

Metod och inventeringsområden:

Inventeringsmetoden går ut på att från flygplan spana av de sjönära områdena efter grågåsbön. Områden med gles förekomst av bon räknas direkt medan tätare kolonier fotograferas för senare räkning. Eftersom gässen nästan uteslutande placerar sina bon i sjönära vassar koncentreras inventeringen till vassområden, vasstäckta öar och delvis vassbevuxna marker. Från luften avtecknar sig grågässens bon som en kvadratmeter stor öppning i vassarna. Flyghöjden har vid inventeringstillfällena varit 100-200 meter. Bona avtecknar sig bäst mot vassen i sidoljus. Förutom Hammarsjön och Araslövssjön inventerades 2007 även södra Oppmannasjön samt Näsumsviken i norra Ivösjön. Resultaten för dessa områden presenteras i en separat del efter Hammarsjön och Araslövssjön. Med tanke på att strandvegetationen i Oppmannasjön och Näsumsviken har större inslag av al och videsnår så är med all sannolikhet felmarginalen här högre än i Hammarsjön och Araslövssjön.

Flygningen i Hammarsjön 2007 inleddes söderifrån längs Helgeå och vidare upp längs Hammarsjöns sydöstra och östra sida. Därefter inventerades Herculesviken, kanten av Håslövs ängar och Kvarnäsviken. Vidare längs Hammarslundsvallen och ut över området där Helgeån mynnar ut i Hammarsjöns norra del, ner längs Hedentorp, Åsum och Hovbysidan. Inventeringen i Hammarsjön avslutades med Kvinneholme/Harön i Hammarsjöns norra del.

Inventeringen av Araslövssjön inleddes i sjöns södra del där Helgeåns två fåror rinner ut ur sjön och fortsatte upp längs sjöns östra sida. Därefter inventerades Fredriksdalsviken och Araslövssjöns västra sida ner till åmynningen. För att göra inventering mer lätthanterlig delades Hammarsjöns strandnära områden upp i sex olika delområden och Araslövssjön i tre områden. För de olika delområdenas gränsdragning se Karta 1 och 5.

Hammarsjöns delområden:

- H1. Helgeåns södra mynning - Rinkabysidan
- H2. Herculesområdet - Håslövs ängar
- H3. Kvarnäsviken - Ekenabben
- H4. Helgeåns norra mynning - Åsum
- H5. Åsum - Hovbysidan - Helgeåns södra mynning
- H6. Kvinneholme/Harön

Araslövssjöns delområden:

- A1. Östra delen av sjön upp till N. Lingenäset
- A2. Fredriksdalsviken fram till Helgeå i väster
- A3. Västra delen av sjön

Grågåsen föredrar att lägga sitt bo i täta skyddande vassar, så gott som alltid vattenomflutna med ett vattendjup på 50 cm eller mer. En liten andel bon på öar, friliggande starttavor eller utskjutande uddar kan placeras i öppnare miljö och på mer fast mark. Med utgångspunkt från observationer av nyligen kläckta kullar verkar det som om äggläggningen hos Vattenrikets grågäss normalt är relativt synkroniserad. De första ungarna brukar ses under sista veckan i april och kort därefter har merpartens av sjöns gäss kläckt ut. Ruvande fåglar efter mitten av maj är sällsynta. Med utgångspunkt från en ruvningstid på knappt 30 dagar brukar de flesta fåglarna således påbörja sin ruvning under de två sista veckorna i mars.

Mycket högt vattenstånd vintern 2007 och ett par perioder med rörliga isar medförde att större delen av områdets vassar trycktes ner eller klipptes av. Resultatet blev stora arealer av liggande eller bruten vass, enorma mattor som på grund av vattenståndet kom att ligga relativt högt över vassrötterna. Uppskattningsvis så trycktes större delen av vassarna ner vid ett vattenstånd på cirka 1,40 m.ö.h mätt vid Kanalhuset i Kristianstad. Högsta vattenstånd denna vinter var på samma plats 1,95 m.ö.h vilket noterades den 23/1 2007.

Det är således en mycket föränderlig miljö som grågässen häckar i och förutsättningarna vad gäller vassens utbredning, täthet och höjd varierar mellan åren. Ser vi tillbaka på de tre tidigare inventeringsåren så var det 2006 lågt vintervattenstånd och tidig isläggning vilket medförde att vassen förblev näst intill intakt i hela Vattenriket efter vårens islossning. Den sena vintern och isläget bidrog till att gässen kom gång med häckningen cirka 14 dagar senare än 2004 och 2005. Åren 2004 och 2005 var vattenståndet förhållandevis högt vid tiden för äggläggning (sista veckan i mars, cirka 60-90 cm över havet vid Kanalhusets pegel i Kristianstad). Isläget och isrörelser var dock olika under vintrarna. Säsongen 2004 fanns det gott om stående vass medan det säsongen 2005 noterades mycket få områden med intakt vass.

Hammarsjön - Inventeringsområdenas karaktär samt resultat för respektive delområde

H1. Helgeåns södra mynningen - Rinkaby:

Området består i södra delen av ett stort brett vassområde med inslag av vide och lämpligheten som boplatser för grågäss avtar successivt norrut i takt med att vassbården blir smalare och strandkanten öppnare. Större delen av Rinkabysidan saknar lämpliga boplatser för grågäss. Samtliga bon var placerade cirka 10-30 meter från sjökanten. Totalt påträffades i området 39 bon, de flesta i den sydöstra delen av sjön (2006: 21 par, 2005: 8 par, 2004: 16 par).

H2. Herculesområdet - Håslövs ängar:

Området är ett av Hammarsjöns största vassområden både vad gäller bredden på vassen och vassens utbredning längs sjökanten. Merparten av bona var placerade 10-40 meter in från strandlinjen. I delområde 2 påträffades 2006 totalt 26 bon (2006: 34 par, 2005: 23 par, 2004: 39 par).

H3. Kvarnäsvisken - Ekenabben:

I området finns relativt små vassoråden främst lokaliserade till Kvarnäsvisken samt udden utanför Ekenabben. De flesta bona påträffades i Kvarnäsviskens norra del. Totalt 12 bon (2006: 17 par, 2005: 16 par, 2004: 32 par).

H4. Helgeåns norra mynning - Åsum:

Detta område innehåller stora breda vassar, i nordost genomkorsade av Helgeåns fåror, utvidgningar på Helgeå och diken vilket gett upphov till att strandlinjen har en flikig och mosaikartad karaktär. Längre söderut är området mer enhetligt med breda vassar och inslag av vide. Detta område ligger mer skyddat från Helgeåns strömriktning samt den förhärskande västvinden vilket tidigare år har medfört att vassen här är mer intakt än längs sjöns östra och södra del. De flesta bona var belägna 10-50 meter från sjökanten. Totalt påträffades 185 bon fördelade enligt följande: 16 bon närmast öster om Helgeåns östra fåra, 57 bon mellan Helgeåns östra fåra och gräns strax söder om den tidigare uppfrästa ytan vid Stena metall och slutligen bon 112 bon från Stena metall till diket vid Åsumstornet (se Karta 2). (2006: 147 par, 2005: 161 par, 2004: 133 par).

H5. Åsum - Hovbysidan - Helgeåns södra mynning:

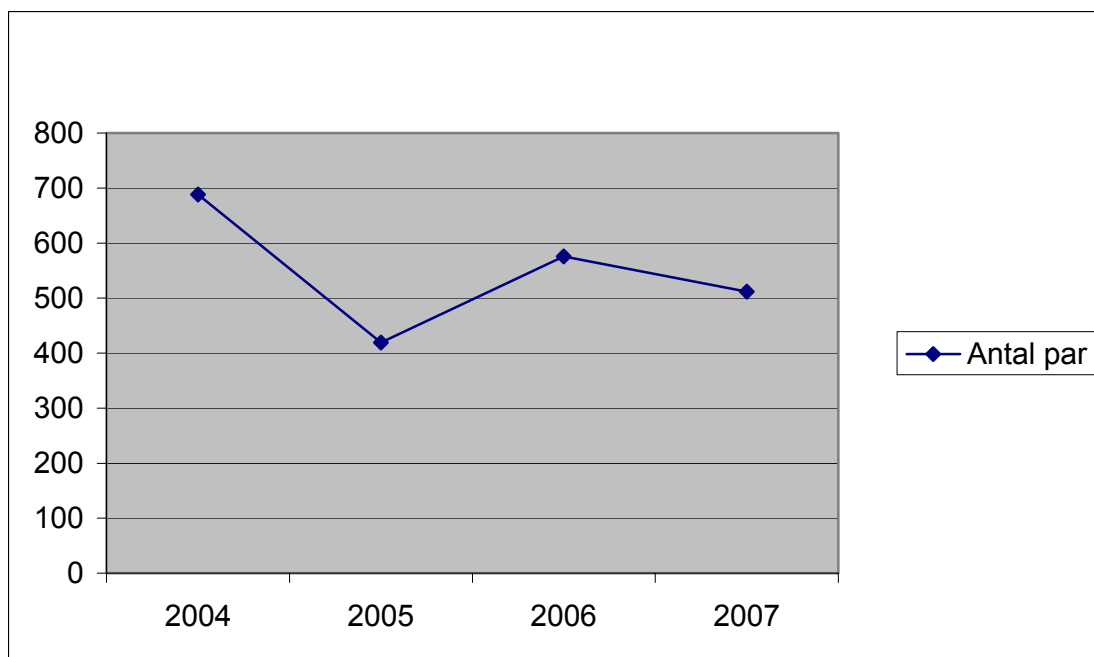
Området består strax söder om Åsumtornet av ett stort brett vassområde som uppåt land successivt övergår i mer videdominerade marker och så småningom sumpskog. Söderut längs Hammarsjöns västra sida tunnas vassbården successivt ut för att i de centrala delarna av området åter vidgas till ett större vassområde. Den resterande södra delen av Hovbyområdet saknar i princip vass och där det finns är bestånden smala eller mycket små. Ett flertal små öar med vass finns i områdets sydligaste del. Från Åsumtornet söderut till nästa större dike påträffades 37 bon, från detta dike ner till diket vid Björkhäll 22 bon och från Björkhälldiket ner till södra åmynningen noterades 7 bon. Totalt således 66 bon i delområde 5 (se Karta 3). (2006: 106 par, 2005: 52 par, 2004: 127 par).

H6. Kvinneholme/Harön:

Området är till största del ett stort sammanhängande vassområde med mer eller mindre täta inslag av vide och pil. Inneslutna på ön finns även ett flertal stora öppna vattenytor. Själva Kvinneholme i norr är en moränö med lövskog och saknar som regel häckande grågäss. I Området närmast söder om ön ner till Haröns ”midja” påträffades 43 bon. På den centrala delen av Harön fanns 35 bon och längst i söder på den breda delen av ön 95 bon, en stor del av dessa koncentrerade kring de öppna inneslutna vattenytorna. På småöarna strax öster om Harön fanns 11 bon. Totalt i området 184 bon (se karta 4). (2006: 251 par, 2005: 159 par, 2004: 341 par).

Delområde	Antal bon			
	2004	2005	2006	2007
H1	16	8	21	39
H2	39	23	34	26
H3	32	16	17	12
H4	133	161	147	185
H5	127	52	106	66
H6	341	159	251	184
Totalt	688	419	576	512

Tabell 1. Antal grågåsbon i Hammarsjön vid flyginventeringarna 2004-2007.

Figur 1. Antal häckande grågåspar i Hammarsjön 2004-2007.

Araslövssjön - Inventeringsområdenas karaktär samt resultat för respektive delområde

A1. Östra delen av sjön från Helgeåns östra fåra upp till N. Lingenäset:

Strandområdet präglas av en relativt utbredd och bitvis tät videvegetation med mindre rena vassområden längs sjökanten, framför allt närmast söder om Aludden i den centrala delen av inventeringsområdet. Totalt noterades 6 bon koncentrerade till områdets sydöstra del (2006:14 par, 2005: 3 par).

A2. Fredriksdalsviken inklusive området västerut fram till Helgeå

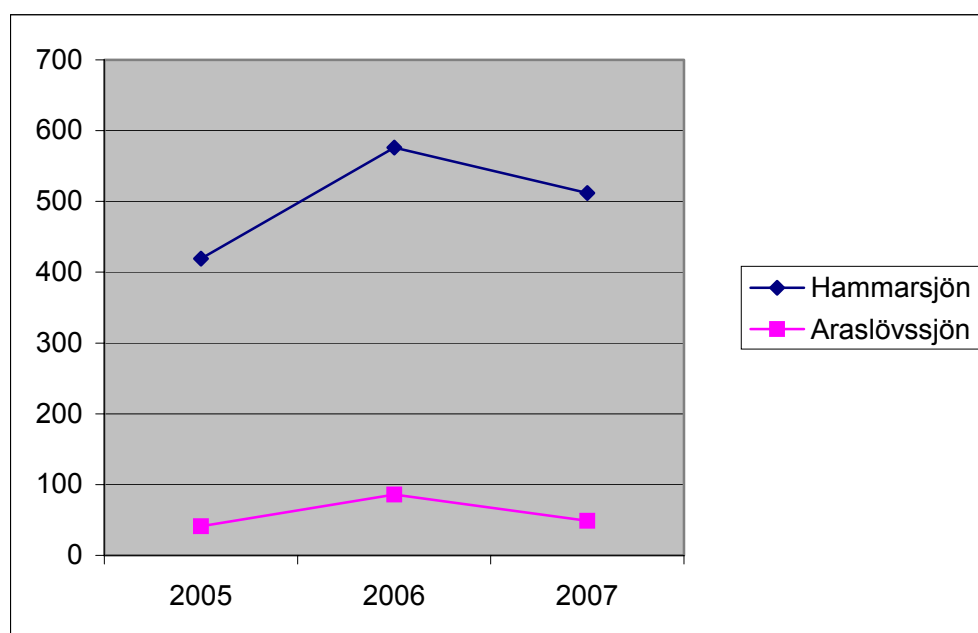
Området har en betydligt öppnare karaktär än inventeringsområde A1 och kantas framför allt i norr av breda vassområden. Totalt 5 bon, som gott som samtliga norr om Fredriksdalsviken (2006 12 par, 2005: 11 par).

A3. Västra delen av sjön från Helgeå i norr, ner till åmynningen, inklusive området mellan Helgeåns åfåror

Även detta område är mer öppet än östra sidan av sjön. Ett bredare bälte med vide och vass löper längs med stranden och innanför finns i den norra delen av området betade strandängar. Strandlinjen är jämfört med östra sjösidan mer flikig och här finns även ett par mindre öar. Sammanlagt 38 bon varav de flesta placerade sjönära i den sydvästra delen av sjön (2006: 57 par, 2005: 27 par).

Delområde	Antal bon		
	2005	2006	2007
A1	3	14	6
A2	11	15	5
A3	27	57	38
Totalt	41	86	49

Tabell 2. Antal grågåsbon i Araslövssjön vid flyginventeringarna 2005-2007.

Figur 2. Utvecklingen av häckande grågäss i Hammarsjön och Araslövssjön 2005-2007.

Resultat och summering för inventeringen i Hammarsjön och Araslövssjön

Slutresultatet av flygräkningen av häckande grågäss i Hammarsjön och Araslövssjön hamnar för häckningssäsongen 2007 på totalt 561 bon fördelade på 512 bon i Hammarsjön och 49 bon i Araslövssjön.

Inventeringsresultaten i Hammarsjön visar att grågåsbeståndet har en minskande trend med en tillbakagång på 26 % mellan 2004 och 2007. Inventeringsresultatet 2007 visade att gässen häckade på ungefär samma platser som tidigare år med en tydlig koncentration av gäss längs de nordvästra delarna av sjöstranden och ute på Harön (H6). I år kan man dock notera ovanligt många häckande gäss i Hammarsjöns nordvästra (H5) och sydöstra del (H1) vilket troligen beror på att det där fanns förhållandevis mycket stående vass kvar.

När det gäller Araslövssjön så noterades under inventeringen 49 par vilket är i paritet med inventeringen 2005 men en markant minskning jämfört med föregående års resultat på 86 par. Populationen är dock inte uppe i samma antal som 2000 då 115 par bedömdes häcka i sjön (Cronert 2001). Liksom 2000, 2005 och 2006 var gässen 2007 koncentrerade till sjöns västra del.

Liksom tidigare inventeringsår får antalet häckande gäss ses som ett minimum och min uppskattning är att felmarginalen för inventeringarna 2004-2007 som mest bör ligga på 5-10% högre antal än de angivna vid flygfotograferingen. Materialets exakthet är sannolikt något bättre under de år då inventeringsområdena haft stora arealer stående vass.

En orsak till det häckande grågåsbeståndets varierande antal är sannolikt vassens utbredning. När det gäller Hammarsjön så har närmiljön kring sjön sett olika ut under samtliga inventeringsår 2004-2007. De två första åren var en stor del av bladvassområdena nertryckta eller avhyvlade av isrörelser. Exakt hur stor del av vassen som varit stående är svår att avgöra men en grov uppskattning är att vassens utbredning 2004 var cirka 30-40% av vassens maximala utbredning, 2005 cirka 10-20% och 2006 cirka 90-100%.

Inför inventeringen 2007 fanns cirka 10-20 % stående vass. Med utgångspunkt från vassarealen så förefaller det naturligt att grågåsbeståndet minskade mellan 2004 och 2005. Vassens utbredning förklarar dock inte nedgången (16 %) av antalet häckande gäss mellan 2004 och 2006 med tanke på att förutsättningarna borde ha varit bättre 2006 än 2004. Vi kan således se ett visst samband mellan den stående vassens utbredning och antalet häckande grågäss men enbart vassens utbredning kan inte förklara grågåsens populationsutveckling.

Oppmannasjön och Ivösjön

Med anledning av att grågåsen ökat i både Oppmannasjön och Ivösjön de senaste åren inventerades även delar av dessa sjöar 2007. I Oppmannasjön inventerades hela den södra delen av sjön med fokus på vassklädda vikar och strandpartier. I Ivösjön inventerades Näsumsviken i den norra delen av sjön, en vassklädd vik i anslutning till Holjeåns mynning. Gemensamt för de båda inventeringsområdena är att de utgör de grundaste delarna av sjöarna och att de mot landsidan gränsar till åkrar och öppna betesmarker, områden som under de senaste åren fått besök av en växande skara grågäss. Samtliga påträffade bon fanns i vassar och bon som eventuellt var placerade i annan miljö har inte upptäckts. Uppgifter från Karsholm till Kälkestad (ca 2000 m av stranden), utanför inventeringsområdet, indikerar att grågäss kan placera sina bon i träd- och buskbårder mellan sjön och den öppna betesmarken. Vid en stängselöversyn år 2006 påträffades på denna sträcka ett 30-tal grågåsbon (Alf Borgström muntl gm Hans Cronert)

Oppmannasjön:

Totalt påträffades 96 grågåsbon i den södra delen av Oppmannasjön. Bona var fördelade på ett tiotal relativt avgränsade vasspartier. Se Karta 6.

Ivösjön:

I Näsumsviken, norra Ivösjön, noterades totalt 34 bon. I det stora vasspartiet väster om Holjeåns mynning påträffades 27 bon och strax öster om ån 7 bon. Se Karta 7.

Referenser:

Cronert, H. 2001. Araslövssjöns häckfåglar under ett kvarts sekel. Meddelande nr 25 från Nedre Helgeåns Fågelstation, Anser 4/2001, s. 209-216.

Edberg, R (red). 2002. Förvaltningsplan för grågås. Länsstyrelsen i Skåne Län.

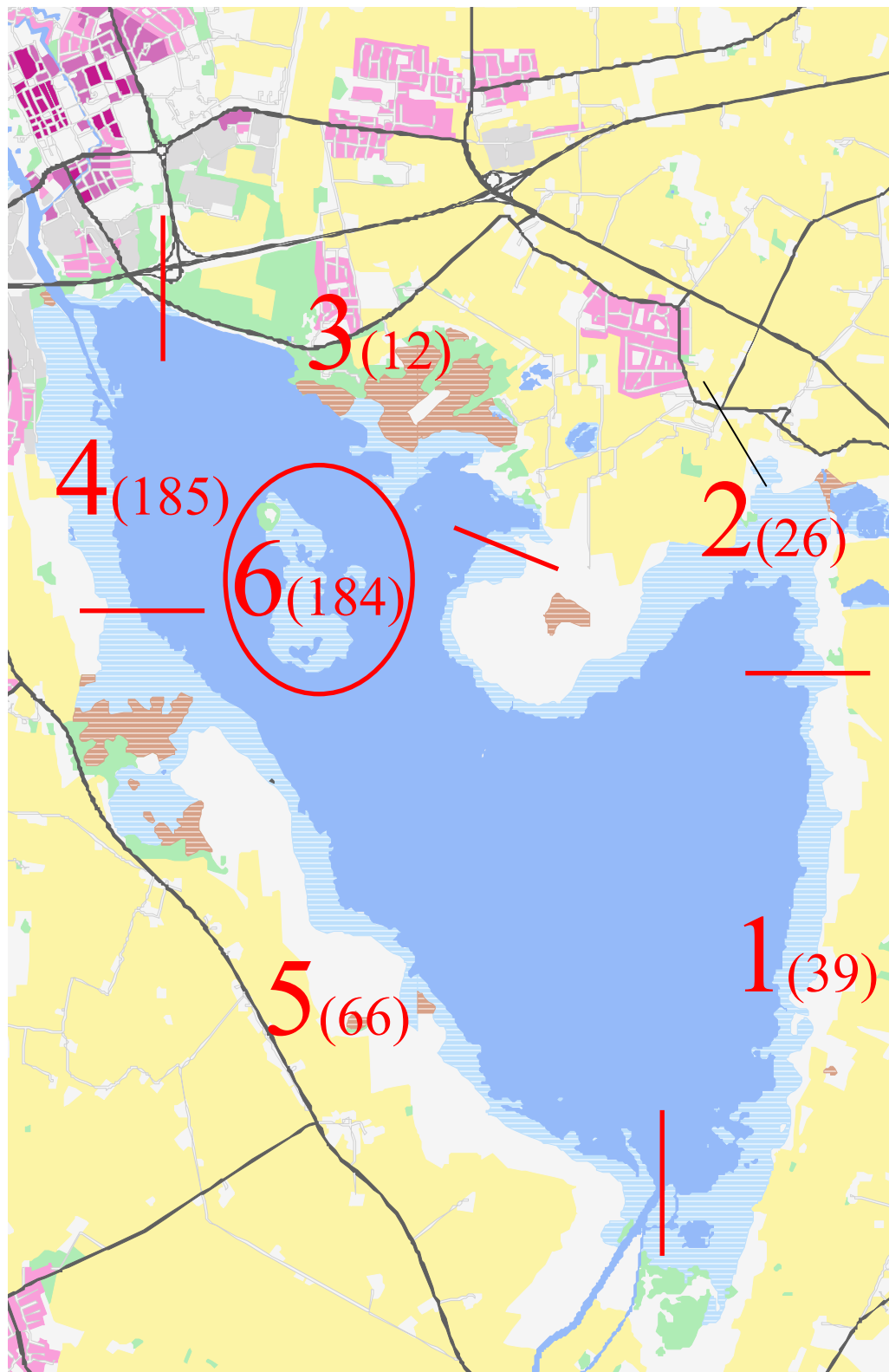
Olofsson, P. 2004. Flyginventering av grågås i Hammarsjön 5 maj 2004.

Olofsson, P. 2005. Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön 15 maj 2005.

Olofsson, P. 2006. Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön 10 maj 2006.

Patrik Olofsson/Eco Images
Furubodavägen 73
296 92 Yngsjö
Tel. 070-6694763

Karta 1. Delområden vid gåsininventering i Hammarsjön 6 maj, 2007. Antalet funna bon redovisas inom parentes.

Karta 2. Fördelning av grågåsbon i delområde 4.

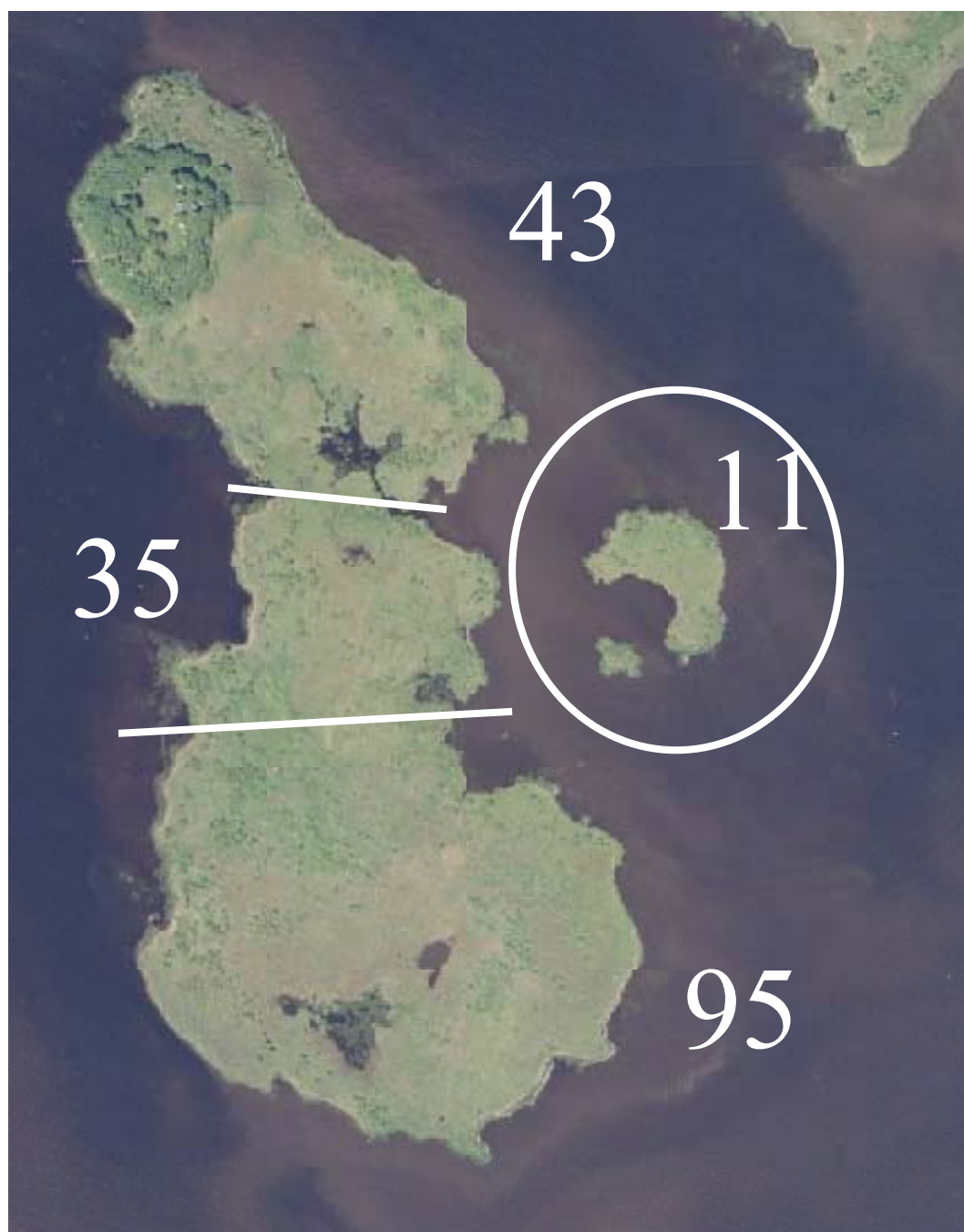
Ortofoto år 2004 © Kristianstads kommun.

Karta 3. Fördelning av grågåsbon i delområde 5.

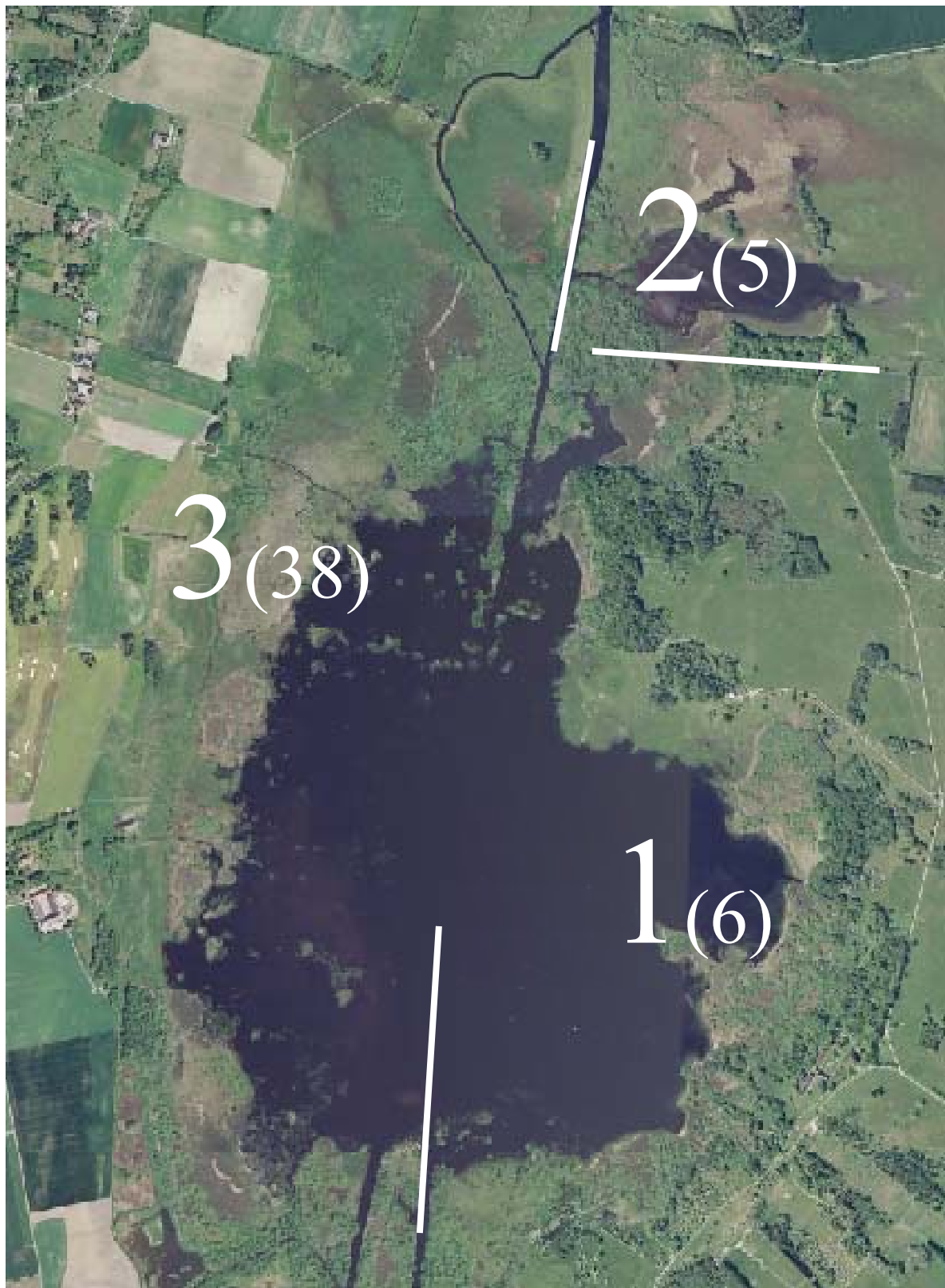
Ortofoto år 2004 © Kristianstads kommun.

Karta 4. Fördelning av grågåsbon i delområde 6.

Ortofoto år 2004 © Kristianstads kommun.

Karta 5. Delområden vid gåsininventering i Araslövssjön 6 maj 2007. Antalet funna bon redovisas inom parentes.

Karta 6. Fördelningen av 96 grågåsböns i södra Oppmannsjön vid flyginventering 2007.

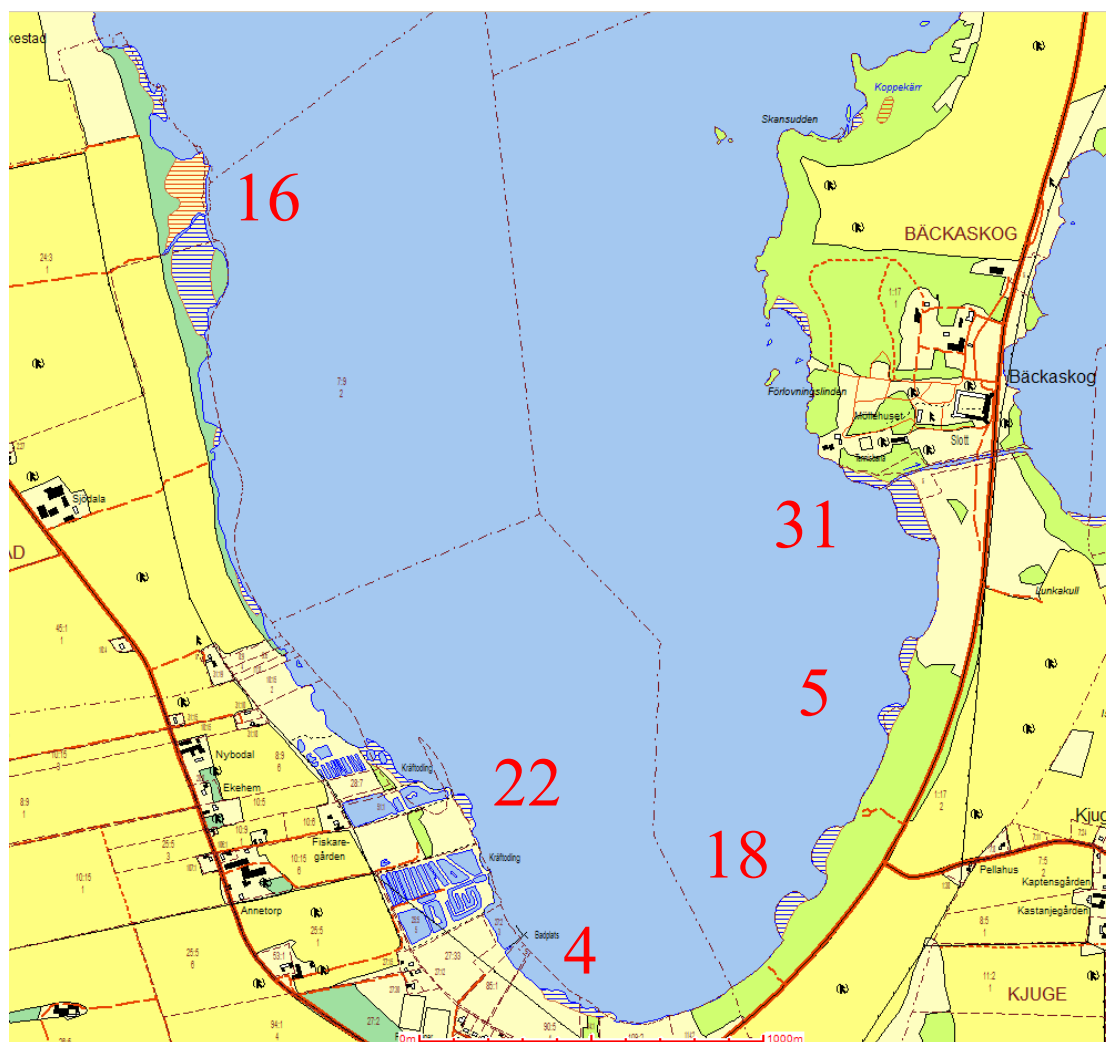

Foto 1. Grågåsböns i vassparti strax söder om Bäckaskogs slott, Oppmannsjön, 6 maj 2007.

Karta 7. Antal grågåsbon i Näsумsviken, Ivösjön, vid flyginventering 2007

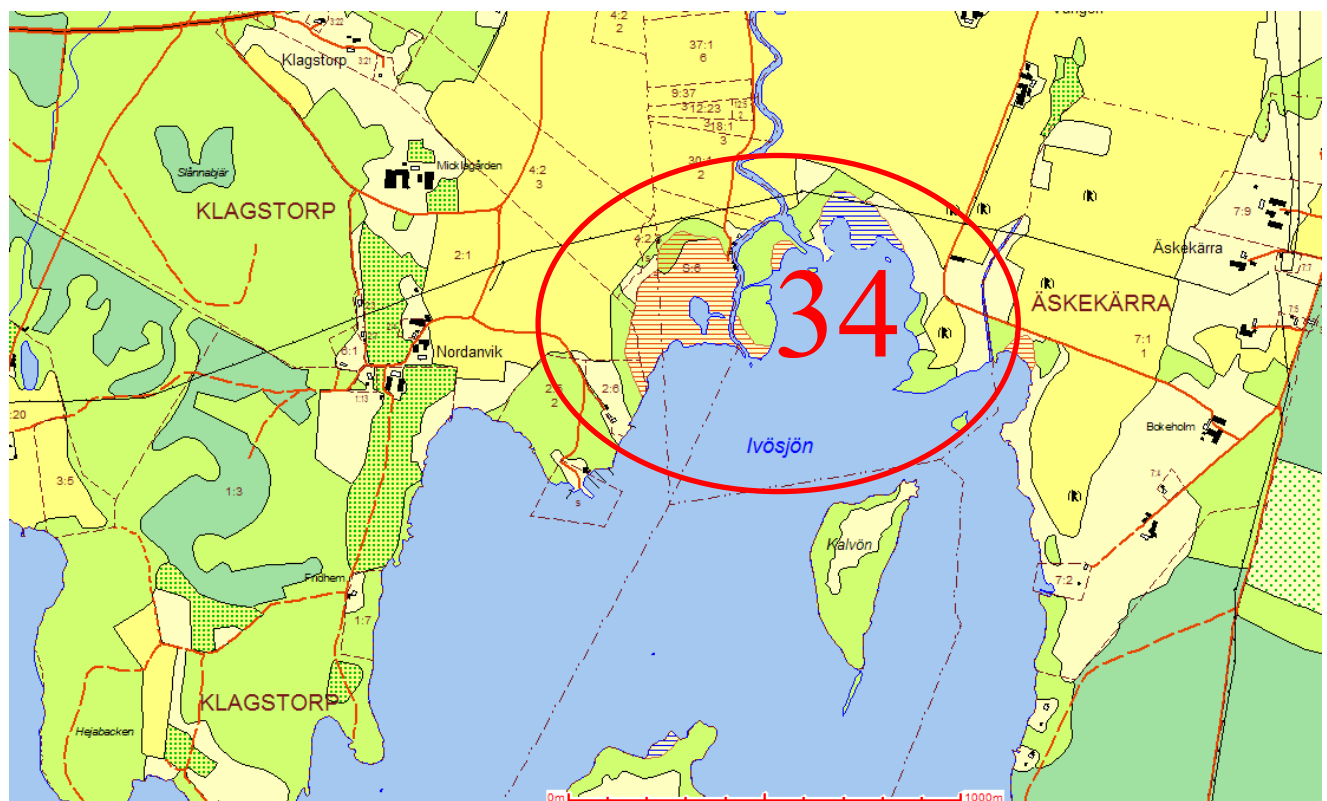

Foto 2. Vy över Harön vid flyginventeringen 5 maj, 2004. Huvuddelen av bladvassen står upp och de många grågåsbona kan urskiljas som ljusa runda prickar i vasshavet.

Foto 3. Vy över Harön vid flyginventeringen 15 maj, 2005. Bladvassen ligger ner över större delen av ytan och få grågåsbona går att hitta.

Foto 4. Vy över Harön vid flyginventeringen 10 maj, 2006. Under detta år fanns i princip ingen liggande vass men trots det relativt få gåsbon.

Foto 5. Vy över Harön vid flyginventeringen 6 maj, 2007. Detta år fanns det mycket liggande vass.

**Vattenriket i fokus är Biosfärkontoret Kristianstads
Vattenrikes skriftserie (ISSN 1653-9338).**

**I Vattenriket i fokus publiceras rapporter och
inventeringar som utförts på uppdrag eller i
samarbete med Biosfärkontoret.
Skriftserien startade år 2006.**

2006:01 Hammarsjöns häckande fåglar
Inventering 2006 och utvecklingsedan 1956
Patrik Olofsson

2007:01 Biosfärområde Kristianstads Vattenrike
Verksamheten år 2006
Biosfärkontoret

**2007:02 Flyginventering av grågås i Hammarsjön och Araslövssjön samt delar av
Oppmannasjön och Ivösjön
Patrik Olofsson**

2007:03 Inventering av solitära bin väster om Åhus på Ripa Sandar, Horna Sandar och
Sånnarna inom Biosfärområde Kristianstads Vattenrike
Mikael Sörensson

2007:04 Uppföljning av settlingbottnar för flodpärlmusslan i Vramsån
Undersökningar år 2006 fisk och glochidielarver
Ekologgruppen